

■ Orxan Fikrətoğlu

Azərbaycan romantizminin ən böyük adlarından biri heç şübhəsiz ki, Məhəmməd Hadi Şirvanidir.

Hadi Xaqaninin dilini, Nəsiminin ruhunu, Seyyid Yəhya Bakuvinin təkkə tənhalığını, adaşı Füzulinin incə dərini, Seyid Əzim Şirvaninin dərli incəliyini əsrlərdən saf külçə kimi keçirə bilib, işığı sönmüş qüssəli şerlərində təsbeh kimi şaqıldadardı. Hadinin nə ömrü, nə də ölümü tarixə bellı deyil. O, ancaq şeirləri ilə var və şeirlərində qalıb. Onu biz yenidən yazmağa cəhd etməliyik. Hadi ilk və bəlkə də, son Azərbaycan şairidir ki, həyatının özü artıq bitkin süjeti, poetik ritmi olan kədərli şairdir. Oxu, tanı və anla. Hadinin şeiri ilə bərabər həyatı və taleyi də ədəbiyyatdır. Onun "Vücdnaməsi" nakam Azərbaycanın bütün zamanlar üçün yazılmış ömürlüyüdür. Hələ də formalaşan millətinin tanıtımıdır. Məhəmməd Hadini mənə atam sevdirdi. Onu Hadinin min bir zülmə yazdığı gözəl və dərin şeirlərini ehtiyac ucbatından satması çox acıdırdı. Həmişə bu əhvalatı mənə fərqli əlavələrlə danışdıqdan sonra gözləri dolardı. Bir böyük şairin şeirlərini bir tikə çörəyə görə nadanlara satması sovet ideologisi çərçivəsində boğulan və daim çörək problemi ilə üzləşən atam üçün də həmişə diri idi. Tale baxımından Hadi atamın "dastanı" və "qəhrəmanı" idi. Atam özünü daha çox ağırlı şair taleyi paralelində Hadi ilə eyni

sahildə görərdi. Hadi kədərli üreyi ilə həm də qazavat adamı olmuşdu yeni savaşa qazi idi. Ölümü təsdiqlənməyib deyə Hadi bu gün də mənim üçün mələk qədər göyə bağlı saflıqdır. O, üç vizual məqamda mənim üçün bu gün də çox maraqlıdır. Şeirlərini satdığı şəklin məqamında. Qafqaz İslam ordusu tərkibində döyüşən şəhidlərimizi yasinlə torpağa tapşıracağı şəkildə bir də son gününün yeni ölümünün sirriliyi anında. O, elə bil ölməyib. Siz üreyi yuxa, bütün ağırlara o cümlədən zorlu ölümə qarşı olan bir işıq şairin, şəhid əsgərlərimizi necə və hansı ağırlı ürəklə basdırmasını təsəvvür edə bilərsiniz? Mən heç cür təsəvvür edə bilmirəm. Hadi isə bu işi real müstəvidə edirmiş. Elə təkcə bu fakta görə əminəm ki, Hadi ölməyib. Qeyb olub. Məsih kimi göyə çəkilib. Və heç kim məni bu gün inandıra bilməz ki, o fiziki olaraq yoxdur. Atamın kabinetində bir şəkil vardı. Uşaq vaxtı o şəkə baxmağı çox sevərdim. Divardan babamın sürgündə çəkilmiş iri portretinin altından asılmış bu böyüdülmüş ağ-qara şəkildə iki kişi çiyin çiyinə oturub harasa irəli baxırdılar. İkisinin də dabarı yeyilmiş bir o qədər də təmiz olmayan ayaqqabıları vardı. Uzağa baxan işıqlı baxışları da təxminən eyniydi. Onlardan birinin gözləri xırda və adamın canına qədər nüfuz edən, digərinin gözləri isə iri və qüssəli idi. Bir

də kişilərdən nisbətən kökünün əyninə geyindiği uzun alman pencəyinin sağ çiyini yamaqlı idi. İlk dəfə altı yaşım olanda atamdan bu iki kişinin kim olduğunu soruşdum. Atam Sabirlə Hadidi dedi. Və mən hələ o zaman, yeni altı yaşından Hadi ilə Sabiri babam qədər sevdim. Onları qohumum bildim. Şirvan şer məktəbi polifonikdir. Bir dilli və bir mənəli deyil. Xaqaninin dili hara, Sabirin dili hara? Altı yaşından şəkildə gördüyüm bu iki böyük kişinin ancaq şəkildə eyni yöndə olmaları reallığı isə heç də onların başqa başqa dərddən yazmasından xəbər vermir. Hadi ilə Sabir eyni dildə danışır. Onlar başqa başqa dil ilə əslində, eyni dərddən yazır. Sadəcə birinin ovqatı Bayatı Türkdür, digərinin ovqatı Heyratıdır. Əslində, Hadinin "Fəxryyə"si ilə Sabirin "Fəxryyə"sinin yəni

fərqliliyi olsa da, mahiyyət baxımından eynidir. Sabirin yazdığı gözəllə gördüyü və yaxşı tanıdığı milləti idi. Hadinin yazdığı isə düşündüyü, uydurduğu və ya görmək istədiyi milləti idi. Sabirin şeiri üst qatında gülüş, alt qatında kədərdirsə, Hadinin yazdığı üst qatında xəyal, alt qatında ağıldır. Hadi xəyallar və yarım-tonlar şairidir. Onun nəfəsi dekadens poeziyasıdır. İspan poeziyasında mövcud olan qəbiristanlıq şeiri nümunələri kimi, Hadinin şeirlərindən də sənə üşütmə gəlir. O ruhlar şairidir. Yer adamı deyil. Onun çəkdiyi dərd dərin qatda gizlənmiş zahiri məndir. O, üzdən yazmır.

Adamın üzünə söz demir. Onun dialoqu ürəklədir. Əgər Sabir bizim fizioloji mənimizi müəyyən edibse, Hadi bizim ruhani mənimizi aşkar edib. Əgər Sabir karikatür Azərbaycanlı portretini rəssam qədər incə dəqiqliklə yarıda bilibse, bizə gülüb və bizi düşündürübse, Hadi bizim sakral qüssəmizi sufi ruhlu nakamlığında gizlədib. Bizim üstümüzü örtüb. O, bizi dünyadan gizlədib. O, gülməli olduğu bizlərə gülə bilməyib. Çox gülməli olduğumuzdan ağlayıb. Atamın kabinetindəki o şəkil hələ də gözümün qabağındadır. İndi o şəkli mən öz kabinetimdən asmışam. Və hərdən mənə elə gəlir ki, Hadinin sağ çiyindəki yamaq, yamaq deyilmiş. Onun çiyinə qonmuş mələk imiş. Biz onu yamaq kimi görürük. Necə ki, çox zadı yamaq kimi görürük...